

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Γ' ΕΚΔΟΣΗΣ

I. Η ευρεία αποδοχή του παρόντος έργου από την κοινότητα των νομικών (δικαστές, δικηγόρους, φοιτητές κ.ά. ασχολούμενους με το αντικείμενο), ως εργαλείο καθημερινής χρήσης, αποτέλεσε για μας το βασικό κίνητρο για την παρούσα Γ' αναθεωρημένη έκδοση.

II. Πέραν όμως τούτου, υπήρξε κατά το χρονικό διάστημα που διανύθηκε από τη Β' έκδοση (2008/2009) μέχρι σήμερα μεγάλη κινητικότητα του νομοθέτη στο χώρο του Ποινικού Κώδικα. Με τους ν. 3727/08, 3772/08, 3772/09, 3849/10, 3860/10, 3875/10, 3896/10, 3904/10, 3920/11, 3943/11, 3984/11, 3994/11, 4042/12, 4049/12, 4055/12, 4072/12, 4093/12, 4139/13, 4198/13, 4199/13 και 4205/13 αντικαταστάθηκε σειρά άρθρων του Ποινικού Κώδικα, ώστε μια «ανατύπωση» της Β' έκδοσης ή ένα «συμπλήρωμα» δεν επέλυε το ζήτημα της χρηστικότητας του έργου.

III. Οι ανωτέρω παράμετροι ώθησαν στην εκ νέου γραφή αρκετών κεφαλαίων του Βιβλίου και ενημέρωση των λοιπών κεφαλαίων, χωρίς φειδώ εργασιακού μόχθου και δαπάνης χρόνου. Συνεπεία αυτού, αν στη νέα έκδοση γινόταν χρήση των ίδιων τυπογραφικών στοιχείων, ο ήδη ογκώδης Τόμος θα αυξανόταν κατά 400 σελίδες περίπου. Έτσι, σε συνεννόηση με τον Εκδοτικό Οίκο, η εκτύπωση έγινε με πιο κατάλληλα στοιχεία και η επιβάρυνση σε σελίδες είναι σχετικά μικρή, χωρίς να περιορισθεί η ευχερής αναγνωσιμότητα των χαρακτήρων του και η προσβασιμότητα του στα κατ' ιδίαν θέματα.

IV. Καταβλήθηκε η ίδια προσπάθεια μιας συνοπτικής αναφοράς των απόψεων της Επιστήμης και της νομολογίας και, όπου κρίθηκε σκόπιμο, και της προσωπικής μας άποψης, βασισμένης στην εμπειρία απονομής Δικαιοσύνης τεσσάρων περίπου δεκαετιών του πρώτου εξ ημών. Επισημαίνουμε και πάλι ότι στη συνοπτικότητα του έργου ελλοχεύει πάντα ο κίνδυνος αμφισημίας ή και πολυσημίας και ότι σε τέτοιες περιπτώσεις είναι χρήσιμη για τον αναγνώστη η προσδρομή στην παραπεμπόμενη βιβλιογραφία και νομολογία, αλλά και η αυτοτελής από αυτόν έρευνα πέραν των παραπομπών του έργου.

Χοιλαργός Οκτώβριος 2013

Μιχαήλ Ποδικ. Μαργαρίτς
Αρεοπαγίτης ε.τ.

Άντα Μαργαρίτη
Δικηγόρος παρ' εφέταις

ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ

1. Α. Το Ποινικό Δίκαιο. Αποτελεί κλάδο του δημόσιου Δικαίου και διακρίνεται σε ουσιαστικό και σε δικονομικό. Αντιδιαστέλλεται η ποινικά κολλήσιμη πράξη από παράβαση των κανόνων της ηθικής της κοινωνίας, οι οποίοι έχουν όμως κοινές ρίζες με αυτούς και βαίνουν εν μέρει παράλληλα· δεν μπορούμε και σήμερα ακόμη να αγνοήσουμε την ύπαρξη των ηθικών κανόνων, με την έννοια ότι η Πολιτεία μη αποδεκτά χαρακτηρίζει ως εγκλήματα πράξεις κείμενες στην περιοχή του ηθικώς αδιάφορου, μόνο και μόνο επειδή απλώς την εξυπηρετεί (σχετ. Κοτσαλής, ΠοινΔ Ι 2005 σ. 1 επ.). Βλ. άρθρ. 14 αρ. 12, για τις παραβάσεις τάξεως, διοικητικές παραβάσεις κ.λπ.

2. Σκοπός του ποινικού δικαίου. Σύμφωνα με ευρέως υποστηριζόμενη άποψη έγκειται στην προστασία ιδιαίτερα σημαντικών έννομων αγαθών (αξιών, συμφερόντων· Κοτσαλής, ΠοινΔ Ι 2005 σ. 9 επ., όπου βλ. κ.ά. απόψεις). Για την έννοια του **έννομου αγαθού**, βλ. άρθρ. 14 αρ. 46. Για τις **θεωρίες περί ποινής**, βλ. εισαγ. σημ. άρθρ. 50-58 αρ. 4 επ.

3. Β. Ιστορικό του Ποινικού Κώδικα. Με το άρθρο μόνο του ν. 1492 της 17/17 Αυγούστου 1950 κυρώθηκε ο Ποινικός Κώδικας που καταρτίστηκε από την Επιτροπή του ν. 6/τος 222/1947. Πριν από τον ΠΚ και από το έτος 1834 ίσχυσε ο ΠΝ, έργο του βαυαρού νομομαθούς ν. Maurer, μέλους της αντιβασιλείας του Όθωνα που ήταν εναρμονισμένος στα ιδεώδη της γενικής πρόληψης (Feuerbach). Υπόδειγμα εκείνου του ΠΝ υπήρξε ο βαυαρικός ΠΚ του 1813, δημιούργημα του ν. Feuerbach, που αποτελούσε απαύγασμα των αρχών του Διαφωτισμού. Ο πρώτος ποινικός νόμος της νεότερης Ελλάδας υπήρξε το “Απάνθισμα των εγκληματικών” (Β Εθνοσυνέλευση του Άστρους) που εισήχθη από 17.4.1823, με βάση τους “νόμους των αιμνήστων ημών βυζαντινών αυτοκρατόρων”.

4. Ο ισχύων ΠΚ υπήρξε προϊόν μακράς επεξεργασίας και σύνταξης σχεδίων από του έτους 1911. Το αρχικό σχέδιο του 1924 αναθεωρήθηκε και δημοσιεύθηκε και πάλι το 1933 και μετά από νέες αναθεωρήσεις το 1937 (σχέδια του 1935, του 1940, του 1948) και επέκεινα, ψηφίσθηκε από τη Βουλή το έτος 1950 και τέθηκε σε ισχύ από 1.1.1951 με τον άνω νόμο. Εργάστηκαν νομοπαρασκευαστικές επιτροπές, συγροτηθείσες διαδοχικά από επιφανείς νομικούς της εποχής, όπως οι Ηλιόπουλος, Μιχαηλάκοπουλος, Γιωτόπουλος, Πανόπουλος, Χωραφάς, Μπουρόπουλος, Τεγόπουλος, Γάφος, Ζαγκαρόλας. Στην τελική του μορφή συνέβαλαν ιδίως οι Χωραφάς και Μπουρόπουλος.

5. Η ΑπΕκθ του σχεδίου δημοσιεύθηκε το 1929 (εκδ. Ζαχαρόπουλου). Στη συνέχεια τα πρακτικά των ΑναθΕπιτρ δημοσιεύτηκαν το 1962 και 1963 (έκδ. ΥπΔικ). Οι εν λόγω ΑπΕκθ και πρακτικά αποτελούν χρήσιμα ερμηνευτικά βοηθήματα σε περιορισμένο όμως μέτρο (βλ. άρθρ. 1 αρ. 23).

6. Γ. Χαρακτηριστικά του ΠΚ - Τροποποιήσεις του. Η θεωρητική τοποθέτηση του Γενικού Μέρους του ΠΚ είναι καθαρά δικαιοκρατική, αντιμετωπίζει το δράστη τόσο από την πλευρά της εξωτερικής του συμπεριφοράς, όσο και από την επιδυνότητα της προσωπικότητάς του, επιδιώκοντας τη λειτουργική μέθεξη των δύο αντίπαλων βασικών κατευθύνσεων. Πέραν δε τούτου, σαφώς προϋποθέτει τον καταλογισμό (βλ. άρθρ. 34 επ.), ως προϋπόθεση επιβολής ποινής (σχετ. Μαγκάκας ΣυστΕρμΠΚ Εισαγ. αρ. 15 επ.).

7. Με την πάροδο του χρόνου, ο νομοθέτης, χωρίς να αποστεί από τις βασικές αρχές του ΠΚ, παρενέβη κατ' επανάληψη. Οι νόμοι με τους οποίους έγιναν οι περισσότερες τροποποιήσεις στον ΠΚ είναι οι: 2493/1953, 3555/1956, 3681/1957, 230/1967, 790/1970, 410/1976, 663/1977, 1419/1984, 1738/1987, 1941/1991, 1968/1991, 2145/1993, 2207/1994, 2335/1995, 2408/1996, 2479/1997, 2521/1997, 2721/1999, 2928/01, 2943/01, 3064/02, 3090/02, 3160/03, 3189/03, 3242/04, 3251/04, 3327/05, 3346/05, 3500/06, 3536/07, 3625/07, 3658/08, 3663/08, 3666/08, 3674/08, 3691/08, 3693/08, 3727/08, 3772/08, 3772/09, 3849/10, 3860/10, 3875/10, 3896/10, 3904/2010, 3920/11, 3943/11, 3984/11, 3994/11, 4042/12, 4049/12, 4055/12, 4072/12, 4093/12, 4139/13, καθώς και το Π.Δ. 221/05. Οι παρεμβάσεις του νομοθέτη επικεντρώθηκαν, ως προς το Γενικό Μέρος κατά το πλείστον στα άρθρ. 82 (για τη μετατροπή της ποινής), 99, 100 (για την αναστολή της ποινής), 105 (υπό όρο απόλυση), 57 (τα όρια της χρηματικής ποινής). Καταργήθηκε δε το άρθρ. 50 (περί θανατικής ποινής). Μετά τις πολυάριθμες παρεμβάσεις τα σχετικά κεφάλαια του ΠΚ θυμίζουν το μυθικό πηλοίο "Αργώ", το οποίο μετά από επανειλημμένες επισκευές δεν είχε κανένα από τα αρχικά του ξύλινα μέρη. Επίσης έγινε παρέμβαση κυρίως στα άρθρ. 74, 79, 86, 88, 89, 97, 99 ως 101, 105 ως 108, 110, 113, 123, 127 129 και 134 του Γενικού Μέρους και 135-137, 155, 167, 168, 181, 182Α, 186, 187, 191, 197, 214Α, 221, 227, 232Α, 235, 236, 237, 248-250, 265, 266, 27, 272, 286, 294, 302, 304, 305, 311, 314, 315, 315Α, 320, 322, 323Α, 324, 327, 331, 333, 334, 336, 337, 338, 339, 340, 344, 345, 348-351Α, 353, 357, 358, 370Α, 374, 374Α, 382, 383, 384Α, 385, 386, 390, 391, 394, 394Α, 408, 458, 474 κ.λπ. Οι εν λόγω τροποποιήσεις και νέες ρυθμίσεις εκτίθενται στις κατ' ιδίαν διατάξεις.

8. Οι τροποποιήσεις παρέχουν το στίγμα της επικράτησης μιας διαρκώς ανερχόμενης ιδέας πριότερης αντιμετώπισης της ελλάσσονος ή μέσης σπουδαιότητας εγκληματικότητας, ενώ εντατικοποίηση της καταστολής παρατηρείται στην περίπτωση του άρθρ. 187, 187Α κ.λπ. με το ν. 2928/01 ή των άρθρ. 323Α, 338 επ. με τον ν. 3064/02 και του άρθρ. 370Α με το ν. 3090/02. Αντικειμενική κρίση που να οδηγεί στη διατύπωση ότι η νομοθετική εξουσία κινείται στις όσες πριότερες ρυθμίσεις, λόγω της επικράτησης μιας αύξουσας ορθής αντίληψης κοινοτισμού και περιορισμού των οριστικών αποκλεισμών από τον κοινωνικό ιστό ατόμων που είναι επανεντάξιμα, δε φαίνεται να μπορεί να γίνει αναντίρρητα δεκτή. Ο αριθμός των κρατούμενων καταδικών στις ελληνικές φυλακές, 12.000 (από 8.500 του 2002) περίπου συνολικά (μαζί με τους υπόδικους), ήτοι το 0,1% επί του συνόλου του πληθυσμού, ;εναντι των 2.000.000 των φυλακών των ΗΠΑ (1,5% περίπου!), όπου φαίνεται να επικρατεί η αντίθετη φιλοσοφία της broken glass ή zero tolerance, παρέχει το στίγμα μιας τέτοιας επιλογής. Παρά ταύτα, δεν είναι δύσκολο να πιστέψει κανείς ότι πολλή από τις νομοθετικές μας επί το πριότερο επιλογές έχουν στόχο την αποσυμφόρηση

των ανεπαρκών να αντιμετωπίσουν την αύξουσα εγκληματικότητα φυλακών μας (βλ. ιδίως ΑπΕκθ των ν. 1941/1991, 2145/1993, 2207/1994, 2408/96, 2479/97, 2521/97 κ.λπ.).

9. Υπάρχουν ανάμικτα αισθήματα περί του αν το οπλοστάσιο που μας παρέχει η παραδοσιακή, η κλασική ποινική δογματική εξακολουθεί να έχει την ικανότητα να αντιμετωπίσει επιτυχώς τις νέες προκλήσεις της πραγματικότητας, τις νέες μορφές της εγκληματικής δραστηριότητας και να διασφαλίσει έτσι μια συνέχεια με τη συμβολή της στην τήρηση της εγγυητικής και δικαιοκρατικής λειτουργίας του ποινικού δικαίου (Γιαννίδης, ΠΧ ΝΒ 580 και ΝΖ 769). Η “διεθνοποίηση” του ποινικού δικαίου, δια της παρεισαγωγής, μέσω διεθνών συμβάσεων, θεσμών και ρυθμίσεων προσανατολισμένων προς την “ασφάλεια” (ή.χ. ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, πάταξη της διαφθοράς, καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος κ.λπ.) φαίνεται να θίγει την ακεραιότητα του “ανθρωποκεντρικού” παραδοσιακού δόγματος. Τα δικαστηριακά γνωρίσματα της διαφαινόμενης “νέας νομιμοποίησης” του ποινικού δικαίου αποκαλύπτουν τα εξής χαρακτηριστικά: α) τον υπερεθνικό της χαρακτήρα, β) την “ηθική” επιχειρηματολογία της έναντι του εγκληματικού αδικού που να δικαιολογεί τις ρυθμίσεις της, γ) την ιδεολογική και συμβολική της υπεροχή, με το “μότο” οργανωμένες κοινωνίες της Δύσης, έναντι του οργανωμένου εγκλήματος και οργανωμένων εθνικών, θρησκευτικών ή φυλετικών ομάδων “άλλων” που απειλούν με τα έσχατα βίαια μέσα και δ) την εκκλητική, συνεκτική και ψυχολογική λειτουργία της, η οποία είναι άμεσα συνδεδεμένη με την ιδεολογική της πλευρά (Γιαννίδης, ΠΧ ΝΖ 769).

10. Με το π.δ. 283/1985 (ΦΕΚ Α 106) πραγματοποιήθηκε η **μεταγλώττιση** του ΠΚ, η οποία δεν ενέχει τροποποίησή του, αφού υπερισχύει το αρχικό κείμενο, κατά το άρθρ. 36 § 3 εδ. ε του ν. 1406/1983 (ΑΠ 1450/93 ΠΧ ΜΓ 1268· 1302/86 ΠΧ ΛΖ 98).

11. Δ. Ποινικός Κώδικας και ειδικοί ποινικοί νόμοι. Βλ. περί τούτων άρθρ. 12 και 460 επ.

12. Ε. Ποινικός Κώδικας, ΣυνθΕΕ και ΕΣΔΑ. Υπάρχουν πολλές διατάξεις της ΕΣΔΑ που ρυθμίζουν ζητήματα αποτόμενα του ΠΚ. Μνεία θα γίνεται σε κάθε διάταξη, όπου κρίνεται αναγκαίο. Για τη σχέση με ΣυνθΕΕ, βλ. Μυλωνόπουλο Υπερ 1991.1069. Για το Ποινικό Δίκαιο και αποφάσεις-πλάισιο της ΕΕ, βλ. Παύλου, ΠΧ ΝΔ 961. Προς ένα ευρωπαϊκό ποινικό δίκαιο; Βλ. Ψαρούδα-Μπενάκη, ΠΧ ΝΓ 961· Για την ποινική αρμοδιότητα των ΕΚ, βλ. Μουζάκη, ΠΧ ΝΔ 485.

13. ΣΤ. Διάφορα ζητήματα. Για την ερμηνεία των κανόνων του ποινικού δικαίου, βλ. άρθρ. 1 αρ. 20-27.

ΠΡΩΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Γενική Εισαγωγή άρθρ. 1-133

Βλ. ανωτ. Γεν. Εισαγ. στον ΠΚ. Στα άρθρ. 1-133 ρυθμίζονται τα χρονικά και τοπικά όρια ισχύος των ποινικών νόμων, η αξιόποινη πράξη, η απόπειρα και η συμμετοχή, οι ποινές και τα μέτρα ασφάλειας, η επιμέτρηση της ποινής, η αναστολή και η απόλυση υπό όρο, οι λόγοι που εξαλείφουν το αξιόποινο και η μεταχείριση των ανηλίκων παραβατών.

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ο Ποινικός νόμος

Ι. Χρονικά όρια ισχύος των ποινικών νόμων

Καμιά ποινή χωρίς νόμο

Άρθρο 1.- Ποινή δεν επιβάλλεται παρά μόνο για τις πράξεις εκείνες για τις οποίες ο νόμος την είχε ρητά ορίσει πριν από την τέλεσή τους.

Συγγραφές, μελέτες κ.λπ.: Ανδρουθιάκης, Nullum crimen sine lege certa ΠΧ ΚΓ 513· Αργυρόπουλος, Ποιν. Διατάξεις με περιεχόμενο αβέβαιο και ασαφές, ΝοΒ 1984.735· Βεγληρής, Αόριστος π. ν., ΝοΒ 1987.691· Γιαννίδης, Η αιτιολόγηση των αποφάσεων των ποινικών δικαστηρίων (1989)· Δέδες, Το έθιμο στο ποιν. δικ. (1972)· ο ίδιος, Το έθιμο ως πηγή κανόνων του Ποινικού Δικαίου ΠΧ 1971.273· ο ίδιος, η στο σύγχρονο ποινικό δίκαιο, ΠΧ Ν 937· προέλευση της αρχής ουδέν έγκλημα ουδεμία ποινή άνευ νόμου, Τιμ. Τ. Δελμούκα Α σ. 203· ίδιος, Η νέα νομιμοποίηση του Ποινικού Δικαίου και το τέλος της κλασικής δογματικής, ΠΧ ΝΖ 769· ίδιος, Η χρησιμότητα και η επάρκεια της δογματικής του ποινικού δικαίου στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα, ΠΧ ΝΒ 580· Δημητράτος, Απαγόρευση μεταβολής της νομολογίας στο ποινικό δίκαιο, Υπερ 1992.1102· Hirsch, Σύγχρονη ποινική νομοθεσία και τα όρια του ποινικού δικαίου, ΠΧ ΜΘ 981· Κιούπης, Η αρχή Nullum crimen sine lege certa Μανωλεδάκης, Το άρθρ. 7 Σ και οι ποιν. νόμοι, ΠΧ ΛΓ 865· Κιούπης, Η αρχή n.c.s.l. certa στο σύγχρονο ποινικό δίκαιο, ΠΧ Ν 193· Μπακόπουλος, Η αρχή νομιμότητας πρόβλεψης των ποινών κατά τη νηλη του ΔΕΚ, ΠοινΔ 2006.327· Μπιτζιλέκης, Τα όρια της εφαρμογής της αρχής n.c.n.p.s.l. στους λόγους άρσης του αδικού, ΠΧ 1985.529· Μυλωνόπουλος, Γλωσσικό νόημα του ποινικού κανόνα και αληθής βούληση του ιστορικού νομοθέτη, ΠΧ ΜΓ/353· Νικολαΐδης, Οι δυσανάλογες ποινές στο αμερικανικό δίκαιο, ΠΧ 1986/244· Σούρης, Κείμενο του νόμου και γραμματική ερμηνεία, Αφιέρωμα Γαζή, 1994 σ. 627· Τσίνας, Απαγορευμένη αναλογία και επιτρεπτή ερμηνεία του ποινικού νόμου – Μια συμβολή στη μεθοδολογία του ποινικού δικαίου (2010)· Τράμπος, Η ερμηνεία των ποινικών νόμων και ο κοινωνικός παράγων,